

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра загальної та диференціальної психології**

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРАКТИКА»

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 квітня 2025 року**

Одеса

2025

УДК 159.9: 37.015.3

А 43

Друкується за ухвалою Вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 16 від 29.05.2025 року)

А 43 Актуальні проблеми сучасної психології: теорія, досвід, практика / Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 24-25 квітня 2025 року) / за ред. М.Й.Казанжи. Одеса: Університет Ушинського, 2025. 718 с.

Редакційна колегія: Казанжи М.Й., доктор психологічних наук, професор; Саннікова О.П., доктор психологічних наук, професор; Дідух М.Л., доктор психологічних наук, доцент; Водолазська О.О., кандидат психологічних наук, доцент; Бринза І.В., кандидат психологічних наук, доцент; Борисова О.О., кандидат юридичних наук, доцент; Василенко І.А., кандидат психологічних наук, доцент; Ульянова Т.Ю., кандидат психологічних наук, доцент; Черножук Ю.Г., кандидат психологічних наук, доцент; Оріщенко О.А., кандидат психологічних наук, доцент.

Збірник призначений для фахівців у галузі психології, наукових дослідників і практиків, викладачів закладів вищої освіти, педагогів і вихователів, докторантів, аспірантів та студентів. Рекомендації щодо впровадження результатів конференції полягають у підвищенні обізнаності науковців, викладачів і аспірантів щодо наслідків та перспектив становлення особистості у невизначеному світі та можливостей практичного використання досягнень загальної психології, психології особистості, історії психології тощо в сучасних умовах освіти та науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність викладеного матеріалу покладено на авторів статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

ISBN 978-617-7757-40-4

©Автори статей, 2025
© Університет Ушинського

2025

Філонова К.С.,
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОКАЗНИКІВ СХИЛЬНОСТІ ДО САМОРУЙНУВАННЯ З ФАКТОРАМИ ОСОБИСТІСТІ

Анотація. У повідомленні представлено результати дослідження співвідношення показників схильності до саморуйнування та факторів особистості (за Р. Кеттеллом). Метою роботи був пошук ефектів впливу факторної структури особистості (за Р.Кеттеллом) на рівень схильності до саморуйнування. Встановлено, що такі фактори, як підозрілість, розвинена уява, тривожність, радикалізм, напруженість підтримують схильність до аутоагресії, а відкритість, інтелект, емоційна стійкість, нормативність поведінки, самоконтроль, адекватність самооцінки його гальмують.

Ключові слова: саморуйнування, особистісні фактори, взаємозв'язки.

Abstract. The report presents the results of a study of the correlation between indicators of the tendency to self-destruction and personality factors (according to R. Cattell). The aim of the work was to find the effects of the influence of the factor structure of personality (according to R. Cattell) on the level of the tendency to self-destruction. It was

revealed that such factors as suspicion, developed imagination, anxiety, radicalism, tension support the tendency to auto-aggression, and openness, intelligence, emotional stability, normativity of behavior, self-control, adequacy of self-esteem inhibit it.

Key words: self-destruction, personality factors, relationships.

Вивчення людини, її внутрішнього світу і духовного потенціалу має велике значення для розуміння суспільних процесів, які відбуваються в інформаційному і комунікативному просторі, особливо під час війни. Стан суспільства характеризується зростаючим рівнем руйнівних процесів, що супроводжується саморуйнуванням особистості. Це обумовлено перш за все сучасними умовами життя, що можна визначити як стресогенні, а в деяких випадках навіть критичні: військові дії, політичні, демографічні процеси, що відбуваються в Україні. Все це позначається на психологічному здоров'ї людини, на її емоційному благополуччі – людина не витримує тиск ззовні, вона не здатна успішно долати несприятливі умови навколишнього середовища, демонструючи низьку стійкість до стресогенних чинників, що в свою чергу може провокувати особистість до заподіяння собі шкоди.

Звідси зрозумілий той виключно пекучий інтерес, який викликає до себе це сумне явище. Це не поодинокі випадки, це ціле суспільне явище, яке при аналізі представляє яскраву групу фактів, при всьому своєму

розмаїтті в формах і мотивах. Для багатьох країн світу, що відрізняються за своїм суспільно-політичним устроєм, етнічним складом населення, рівнем розвитку культури, феномен схильності до саморуйнування особистості перетворився в одну з найгостріших проблем. Зростання кількості випадків до саморуйнування, на жаль, спостерігається і в нашій країні.

Саморуйнування особистості або самодеструкція – це думки, емоції й дії деструктивного характеру, які усвідомленим або неусвідомленим образом спрямовані проти самого себе. У психології для позначення таких внутрішньособистісних феноменів частіше використовується термін «аутоагресія». Проблема саморуйнування пов'язана, перш за все, з дослідженнями психологічних механізмів порушення опосередкування й регуляції емоцій та поведінки, з вивченням закономірностей вікового розвитку й суїцидальної поведінки з ідеями про формування ранніх неадаптивних схем, дисфункціональних переконань про себе, про оточення, з вивченням взаємозв'язку дезадаптації, тривожних розладів і суїцидального ризику, особливо, в молодому віці.

Проблематика саморуйнування (аутоагресії) та аутодеструктивної поведінки особистості є багатогранною, до неї постійно звертаються як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, що також свідчить про її актуальність. Дослідженнями проблеми різних аспектів феномену аутоагресії та аутоагресивної поведінки займалися такі зарубіжні вчені як Р. Берон,

Дж. Річардсон, Дж. Доллард, Е. Ларсен, Е. Шнейдман та ін. (Мусаелян, 2014; Sagalakova O.A., Truevtsev D.V., Sagalakov, 2016).

Серед сучасних українських досліджень проблеми саморуйнування (аутоагресії) та аутоагресивної поведінки можна відзначити такі роботи О. М. Мусаеляна, О. В. Погорілко, О.П. Саннікова, А. М. Скрипнікова, Л. О. Герасименко, Р. І. Ісакова, Д. В. Лебедева, О. В. Тимченко, В. О. Депутатова, Н. Є. Афанасьєвої, А. К. Кухаренко та ін. (Саннікова, Молодовська, 2019; Саннікова, Потапенко, 2019; Саннікова, Захаров, 2024).

Слід зазначити, що незважаючи на значну кількість робіт присвячених вивченню різних аспектів саморуйнування (аутоагресії) та аутодеструктивної поведінки, не достатньо уваги приділяється дослідженню тих властивостей особистості, які супроводжують прояви саморуйнівної поведінки.

Мета цього повідомлення полягає у презентації результатів дослідження співвідношення показників схильності особистості до саморуйнування та факторів особистості (за Р.Кеттеллом). Фактично здійснена спроба пошуку ефектів впливу психологічних чинників, зокрема, показників факторної структури особистості на рівень схильності до саморуйнування.

Науково-дослідна робота проводилась в період з 2018 до 2019 рр. на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Вибірку склали студенти соціально-гуманітарного факультету. Загальна

чисельність вибірки дослідження охоплює 110 осіб. В роботі застосовувалися статистичні методи обробки даних із використанням комп'ютерної програми SPSS 17.0 for Windows та методи якісного аналізу.

До психодіагностичного комплексу методик увійшли: тест SAD PERSONS (ризик саморуйнування) та SSI (інтенсивність саморуйнівних думок) та особистісний опитувальника 16PF Р. Кеттелла (форма С). Для виявлення співвідношення між комплексом психологічних змінних, що виступають психодіагностичними конструктами в тих методиках, які передбачається використовувати для імпліцитної діагностики схильності до саморуйнівних проявів, було проведено кореляційний аналіз.

Наявність значущих кореляційних зв'язків *не можуть* свідчити про те, що саме ці психологічні змінні виступають психологічними детермінантами схильності до саморуйнування. Кореляційні взаємозв'язки свідчать про *взаємовплив*, про *взаємозв'язки* та можуть використовуватися лише для імпліцитної діагностики схильності особистості до саморуйнівних проявів в контексти факторів особистості.

Було виявлено цілу низку значущих додатних (прямих) та від'ємних (обернених) коефіцієнтів кореляцій між окремими психологічними факторами особистості та психодіагностичними індикаторами саморуйнівних проявів. Результати кореляційного аналізу між показниками-факторами особистості та показниками схильності до саморуйнування

дозволяють зафіксувати значну кількість психологічних факторів, які можна (при додаткових дослідженнях) *гіпотетично розглядати як чинники схильності особистості до саморуйнування* (табл. 1).

Особливо слід відзначити, що фактори особистості є біполярними. Це означає, що при додатних взаємозв'язках показники саморуйнування пов'язані з додатним полюсом відповідного фактору (за системою координат, а не соціальною оцінкою), від'ємні зв'язки – про взаємозв'язок із протилежним, від'ємним полюсом. Отже з цих позицій й будемо розглядати отримані взаємозв'язки.

Варто відзначити наявність додатних та від'ємних кореляційних зв'язків між окремими параметрами. Так, зафіксовано додатні кореляційні зв'язки показника підозрілості (фактор L), розвиненої уяви (фактор M), схильності до тривожності (фактор O), схильності до радикалізму (фактор Q1), психоемоційної напруженості (фактор Q4) з показниками схильності до саморуйнування. При цьому зазначені психологічні змінні додатно корелюють як з ризиком саморуйнівних поведінкових проявів, так і з інтенсивністю саморуйнівних думок. Наявність прямих зв'язків вказує на те, що чим вищий рівень виразу відповідного фактору, тим вищий рівень саморуйнівних проявів формується в індивіда. Відповідно високий рівень підозрілості, багата уява та фантазія, підвищений рівень схильності до тривожності, психоемоційної напруженості та радикалізму можуть виступати значущими психологічними чинниками ризику

саморуйнівних проявів.

Таблиця 1.

**Результати кореляційного аналізу між
факторами особистісного опитувальника 16PF
Р. Кеттелла та показниками схильності до
саморуйнування**

Показники		
Фактори особистості	Схильність до саморуйнування	
	SAD PERSONS	SSI
А: «замкненість – відкритість»	-678**	-526**
В: «інтелект»	-632**	-522**
С: «емоційна нестійкість – емоційна стійкість»	-646**	-481**
Г: «підвладність почуттям – висока нормативність поведінки»	-637**	-498**
Л: «довірливість – підозрілість»	189*	194*
М: «практичність – розвинена уява»	649**	456**
О: «впевненість у собі – тривожність»	656**	460**
Q1: «консерватизм – радикалізм»	621**	447**
Q3: «низький самоконтроль – високий самоконтроль»	-666**	-448**
Q4: «розслаблення – напруженість»	655**	465**
MD: «адекватність самооцінки»	-674**	-492**

Примітка: 1) N = 110; 2) нулі та коми опущено; 3) позначення * – кореляція значуща на 5%–му рівні; ** – кореляція значуща на 1%–му рівні (r-Пірсона); 4) біполярні фактори особистості: А (замкненість – відкритість), В (низький-високий інтелект), С (емоційна нестійкість – емоційна стійкість), Г (підвладність почуттям – висока нормативність поведінки), Л

(довірливість – підозрілість), М (практичність – розвинена уява), О (впевненість у собі – тривожність), Q1 (консерватизм – радикалізм), Q3 (низький самоконтроль – високий самоконтроль), Q4 (розслаблення – напруженість), MD (адекватність самооцінки).

З метою кращого сприйняття виявлених нами прямих кореляційних зв'язків їх було представлено у графічному вигляді на рис. 1.

Рис. 1. Особистісні фактори опитувальника 16 PF Р. Кеттелла, які мають додатні кореляційні зв'язки з індикаторами ризику саморуйнівних проявів

Отримані додатні кореляційні зв'язки свідчать про те, що багата фантазія та уява сприяє формуванню тенденцій до саморуйнування, що може бути зумовлено тим, що багата фантазія може лежати в основі продукування ірраціональних страхів та, відповідно, породжувати хронічний емоційний дискомфорт та напруженість. Впевнені в собі люди, які не схильні до тривоги, рідше мають саморуйнівні думки, оскільки вони легше справляються зі стресовими ситуаціями та

відчувають менший емоційний тиск. Досить показовим є те, що підвищений рівень радикалізму сприяє саморуйнівним проявам, оскільки, як правило, таким людям притаманні максималістські оцінки того, що відбувається в їхньому житті, а також ригідне, дихотомічне мислення. Від'ємні кореляційні зв'язки між особистісними факторами (за Р. Кеттеллом) та ризиком саморуйнування представлено на рис. 2. Вони також є досить очікуваними, а їх наявність легко пояснити.

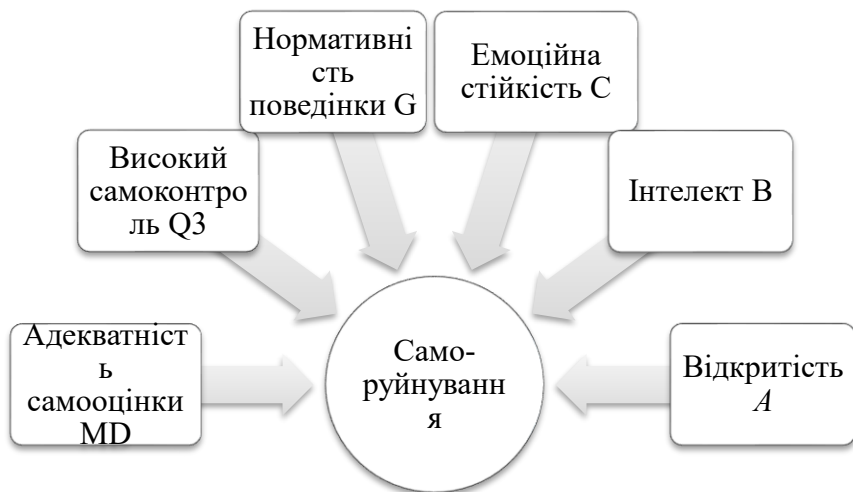

Рис. 2. Особистісні фактори опитувальника 16 PF Р. Кеттелла, які мають обернені кореляційні зв'язки з індикаторами ризику саморуйнівних проявів

Від'ємні кореляції, як, наприклад, для шкали «замкненість – відкритість» ($r = -0,678$ для SAD PERSONS та $r = -0,526$ для SSI), показують, що чим більше людина є замкненою, тим вищий ризик саморуйнівних проявів. Замкненість може спричиняти

емоційну ізоляцію та відсутність соціальної підтримки, що підвищує ризик депресії та саморуйнівних думок. Подібна тенденція спостерігається для показника «інтелект» ($r = -0,632$ та $r = -0,522$), що свідчить про те, що інтелектуально розвинені люди менш схильні до саморуйнівної поведінки. Можливо, вищий інтелект сприяє кращому розумінню та вирішенню життєвих труднощів, що знижує рівень ризику.

Важливо звернути увагу на сильну негативну кореляцію для шкали «емоційна нестійкість – емоційна стійкість» ($r = -0,646$ для SAD PERSONS та $r = -0,481$ для SSI), яка демонструє, що емоційно нестійкі люди мають вищий ризик саморуйнівних тенденцій. Їхня схильність до сильних емоційних коливань може викликати більший стрес і нездатність справлятися з кризовими ситуаціями, що підвищує ризик саморуйнівних дій. Цікавими є результати для шкали «підвладність почуттям – висока нормативність поведінки» ($r = -0,637$ та $r = -0,498$), де негативна кореляція свідчить про те, що люди, які більше піддаються своїм емоціям і не дотримуються соціальних норм, частіше мають саморуйнівні думки.

Для показника «низький самоконтроль – високий самоконтроль» ($r = -0,666$ та $r = -0,448$), від'ємна кореляція вказує на те, що люди з низьким самоконтролем більш схильні до саморуйнівної поведінки. Це може пояснюватися тим, що їм важче контролювати свої емоції та імпульси, що підвищує ризик саморуйнівних дій у стані афекту або депресії. Ще одним важливим показником є «адекватність

самооцінки» ($r = -0,674$ та $r = -0,492$), де сильна негативна кореляція показує, що люди з неадекватною самооцінкою частіше відчують саморуйнівні тенденції, оскільки вони можуть бути більш критичними до себе і відчувати безвихідь у складних ситуаціях.

Література:

1. Мусаелян О. М. Аутоагресивна поведінка особистості: основні концептуальні підходи. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2014. Т.1. С.140-143.

2. Пилягіна Г. Я. Аутоагресивна поведінка: патогенетичні механізми і клініко-типологічні аспекти діагностики та лікування: автореф. дис. ... д-ра мед. наук: 14.01.16. 32 с. Київ.

3. Саннікова О.П., Потапенко Ю. П. Стили гумору осіб з різною схильністю до саморуйнування Особистість у сучасному вимірі: Матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми сучасної психології особистості» (м. Одеса, 20 квітня 2020 р.). Одеса: ФОП Бєлий А.Є, 2020. С.185-192.

4. Саннікова О.П., Молодовська Ю.С. Схильність до саморуйнування: ознаки та прояви. Ресурси та чинники психологічного благополуччя особистості: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми сучасної психології особистості» (21 березня 2019 р.). Одеса. 2019. С. 3-9.

5. Саннікова О.П., Захаров А.Ю. Схильність до антивітальної поведінки як предиктор психологічної залежності. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції: «Актуальні проблеми психології особистості: теорія, досвід, практика» 25-26 квітня м.Одеса. 2024.

6. Maddi S.R. Relevance of Hardiness Assessment and Training to the Military Context. *Military Psychology*. Vol.19. № 1. 2007, P.61-70.

7. Sagalakova O.A., Truevtsev D.V., Sagalakov A.M. Cognitive and perceptual selectivity and target regulation of mental activity in personal evaluation situations of social anxiety disorder. *International Journal of Environmental and Science Education*. 2016. Vol.11. P.5049-5057.

УДК: 159.2+153.9

Черножук Ю.Г.,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної та диференціальної психології,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Сидоркіна Н.С.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої
освіти за спеціальністю 053 Психологія,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ЗВ'ЯЗОК САМОЕФЕКТИВНОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТУ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті розглядається феномен самоефективності, визначений А.Бандурою в межах

Філонова К.С. Співвідношення показників схильності до саморуйнування з факторами особистості.....	310
Черножук Ю.Г., Сидоркіна Н.С. Зв'язок самоефективності та інтелекту особистості.....	321
Шварц А.І. Психологічна проникливість і емоційний інтелект.....	328
Якубовська Н.М. Копінг-стратегії осіб з різною схильністю до пасіонарності.....	337

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Корнійчук А.М. Життестійкість дорослих членів сім'ї як чинник формування позитивних взаємин з дітьми.....	346
Лещенко І.А. Емоційне вигорання батьків, які виховують дітей з цукровим діабетом і типу.....	355
Максименко Ю., Баран О. Психоемоційний стан осіб, які переживають кризу середнього віку.....	363
Масименко Ю.Б., Дойсан-Коровьонкова Н.В. Вплив особистісних факторів на схильність до маніпулятивної поведінки студентів.....	371
Масименко Ю.Б., Долженков О.О. Взаємозв'язок навчальної мотивації, копінг-стратегій та рівня емоційного вигорання у здобувачів.....	382
Максименко Ю.Б., Євсєєв М.О. Індивідуальні психологічні особливості проявів альтруїзму у підлітків.....	392
Санніков О.І., Юрчак А.О. Спонтанність як структурна складова рішимості особистості	402
Сапожнікова І.А. Агресивність підлітків різної статі: диференційний аналіз.....	413
Тарасенко А.М. Психологічні кореляти соціального інтелекту: емоційна стабільність, емпатія, відкритість і соціальний самоконтроль.....	422
Ткаченко О. Характеристика актуального стану сформованості комунікативного компоненту готовності педагогів до інклюзивного навчання дітей з ООП.....	431
Черножук Ю.Г., Міщенко Г. Співвідношення параметрів креативності підлітків різної статі.....	439
Черножук Ю., Новіцька К. Зв'язок соціального інтелекту з креативністю.....	448